

Västmanlands läns museum
Kulturmiljö Rapport B
2016:B7

Takomläggning på Biskopsgården

Antikvarisk medverkan

Hagbard 4
Västerås
Västmanlands län

Sara Bäckman

Takomläggning Biskopsgården

Antikvarisk medverkan

Hagbard 4
Västerås
Västmanlands län

Länsmuseets dnr: VLM 150055

Sara Bäckman

Utgivning och distribution:
Västmanlands läns museum
Karlskatan 2, 722 14 Västerås
Tel 021-39 32 22
E-post: lansmuseet@ltv.se
Hemsida: www.vastmanlandslansmuseum.se

© Västmanlands läns museum 2016

Omslagsfoto: Biskopsgårdens från Biskopsgatan 2015.

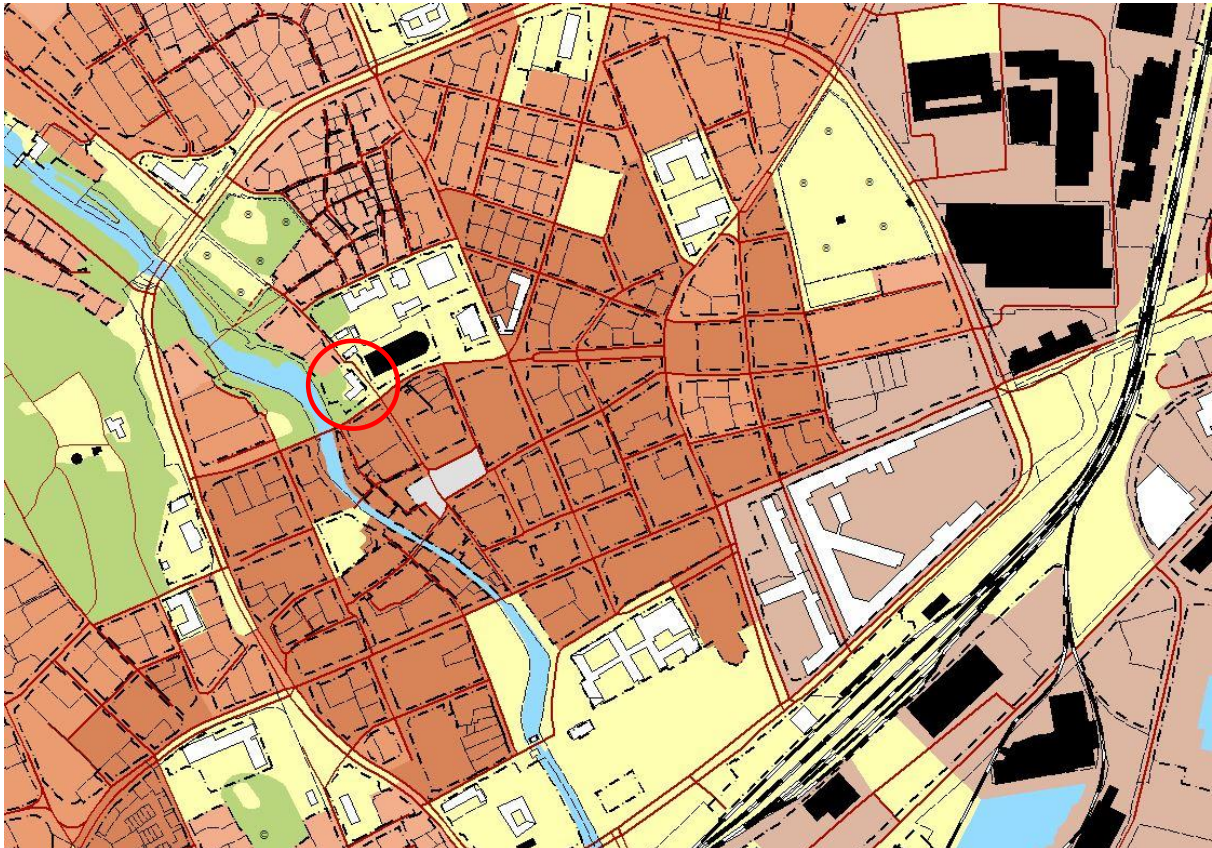
Foto: Där inget annat anges är fotografier tagna av Sara Bäckman, Västmanlands läns museum.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01172.

ISSN 1651-7342
ISBN 978-91-78728-25-6

Inledning

Västerås stift beviljades tillstånd till ändring av byggnadsminnet Biskopsgården, Hagbard 4, 2015-06-11, Lst dnr 432-1930-2015. Beslutet avsåg renovering av yttertak samt komplettering av taksäkerhet. Västmanlands läns museum har medverkat som antikvarisk medverkan i ärendet genom bebyggelseantikvarie Sara Bäckman som även skrivit efterföljande rapport. Arbetena utfördes under år 2015 och 2016.

Utdrag ur digitala fastighetskartan 2016.

Bakgrund

Yttertaket på Biskopsgården visade på tekniska brister. Stora partier av takteglet var anfränt och skört med spruckna och trasiga tegelpannor. Detta medförde att regnvatten tog sig in under teglet och utsatte undertaket för stora påfrestningar. Taket lades senast om i sin helhet 1967. Stora delar av takteglet återanvändes troligen då. Den befintliga taksäkerheten uppfyllde inte dagens säkerhetsnormer varför dessa behövde bytas ut.

Historik

Biskopsgården ligger intill Västerås Domkyrkan i centrala Västerås. Allt sedan mitten av 1400-talet anses biskopen i Västerås ha bott på denna plats mitt emot domkyrkan. Den medeltida biskopsgården skövlades när den danskvänlige biskopen Otto Svinhuvud residerade där under 1500-talet, och den förstördes kort tid därefter i stor omfattning vid oroligheterna år 1521 då Gustav Vasa med sina trupper anföll staden. Man vet att gården var mycket förfallen år 1563 och att påbyggnadsarbeten ägde rum där tretton år senare. Vid biskop Johannes Rudbeckius tillträde var den med flera andra gårdar illa hållen och mycket förfallen. Under hans tid som biskop (1619-1646) genomfördes flera förändringar, liksom år 1672 och vid en omfattande restaurering åren 1730-1732. Då breddades huset åt gårdssidan och mot Biskopsgatan. Den gamla muren åt söder kom därefter att finnas kvar inne i huset. Vid samma tillfälle fick sannolikt hela övervåningen sitt nuvarande utseende. I bottenvåningen byggdes då den så kallade kanikgången till vänster om entréhallen, vilken leder till det kapell som år 1921 skulle inredas av biskop Einar Billing (1841-1925).

Även senare århundraden har gett sina bidrag till husets utformning, om än med jämförelsevis obetydliga detaljer. År 1901 tillkom en invändig stentrappa och trappornet åt trädgårdssidan efter Erik Hahrs ritningar. Han ritade även den nuvarande portalen i Jugendstil, ett måttligt ingrepp i den strama fasaden mot domkyrkan. Han lät också bygga om ett portluder in till tomten som sluttar ner mot Svartån. På gården finns ekonomibyggnader i rödfärgat timmer.

Skydd

Byggnaden förklarades som byggnadsminnesmärke år 1935 och som byggnadsminne år 2003. Efter att Svenska kyrkan skiljts från staten år 2000 övergick byggnaden år 2003 från kyrkligt statligt byggnadsminne till byggnadsminne i enlighet med 3 kap. Kulturmiljölagen. De skyddsföreskrifter som utarbetats av Riksantikvarieämbetet år 1999 fortsatte att gälla. Dessa innebär att byggnaden inte får rivras, till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras. Inte heller får ingrepp göras i bärande stomme, medeltida murverk, ursprunglig rumsindelning eller på äldre fast inredning. Byggnaden ska underhållas så att den inte förfaller. Vård och underhållsarbeten ska utföras med traditionella byggnadsmaterial och metoder, på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

Byggnadsvårdsåtgärder

Tak

Enligt beslutet skulle takteglet återanvändas i den mån det var möjligt. Under arbetet med nedplockning av taktäckningen upptäcktes att det på taket låg flertalet olika sorters tegelpannor. Samtliga pannor var enkupigt tegel men i avvikande storlek och kupning. Efter ett sorteringsarbete i samband med rivningen sparades en sort av teglet vilka återanvändes på det norra takfallet.

Den befintliga takpappen togs bort och ersattes med underlagspapp Icopal Flexilight Bas. Nya bär- och ströläkt monterades och nya, enkupiga takpannor från Vittinge lades på.

Plåt

Beslutet angav att samtliga plåt detaljer och smidesstegar skulle målningsbehandlas med linoljefärg i kulör lika befintlig. I slutet av etapp ett 2015 hade arbetet försenats något. För att målningen skulle kunna utföras så sent på året, utan risk för svårigheter för härdning samt att löven riskerade att fastna i färgen under härdningstiden, användes den färgtyp som de befintliga plåtarna var målade med, Noxyde färgsystem, istället.

Samtliga ståndrännor sågs över och lagades vid behov för en tillfredsställande avvattning. Lanterninen plåt lagades på vissa mindre partier med nät som sedan målades.

Fönster

Fönsterbågar målades i en kulör lika befintlig. Dock skiljde sig den befintliga kulören åt mellan takkupornas bågar och de senare åtgärdade fönstren längre ner på fasaden. Kulörprov togs från de nedre fönstren och målades på takkupornas bågar med Wibo linoljefärg i kulör NCS 5010-G90Y.

Plåtbeslagens vingar på takkupornas sidor ökades i bredd så att överlappet över takpannorna blev 200 mm i syfte att säkerställa avvattningen. Plåtbeslagen på takkupans nedre del fasonerades efter det nya taktegets utformning. De nya plåtarna målades med Noxidefärg i befintlig kulör.

Puts

På vissa partier på fasadens putsade takfot fanns skador och putsbortfall. Även längre ner på fasaden fanns sprickor och vissa delar av avvikande kulör. Dessa lagades i och avfärgades i fasadkulör.

Skorstenar

Skorstenarna, särskilt den mittersta på byggnadskroppen längs med Biskopsgatan, var i sämre kondition än vad som tidigare kunnat noteras. Kraftiga utfrysningar i tegel och putsskikt konstaterades. Samtliga skorstenar sågs över och vid behov lagades fogar i samt att samtliga skorstenar putsades vita.

Smidesstegarna som står lutade mot skorstenarna målades med svart linoljefärg enligt Isotrols färgsystem.

Resultat

Renoveringen av yttertakets på Biskopsgården har skett enligt de beslut och villkor som gett av Länsstyrelsen i Västmanlands län. Arbetet är, ut ett antikvariskt perspektiv, godkänt.

Bilder före

Yttertaket på Biskopsgården innan åtgärder 2015.

Västra gavelns takfall innan åtgärder påbörjats 2015.

Pannorna var anfrätta av lav och underlagspappen spröd.

Spröda och spruckna pannor.

Plåtvingarna och fasoneringen var inte tillfredställande och regn- och smältvatten rann in under takpannorna.

Norra fasaden från gården. Notera bristen på snörasskydd och den spruckna skorstenen.

På flera ställen på fasaden fanns putsbortfall och sprickor.

Skorsten med frostsador och putsbortfall.

Bilder under och efter

Östra takfallet under arbete. Halva takfallet är belagt med ny underlagspapp och läkt.

Ny underlagspapp och läkt på södra takfallet.

Fönsterbågarna plockades ut och målades.

Vingarna vid sidan om takkuporna förlängdes och målades.

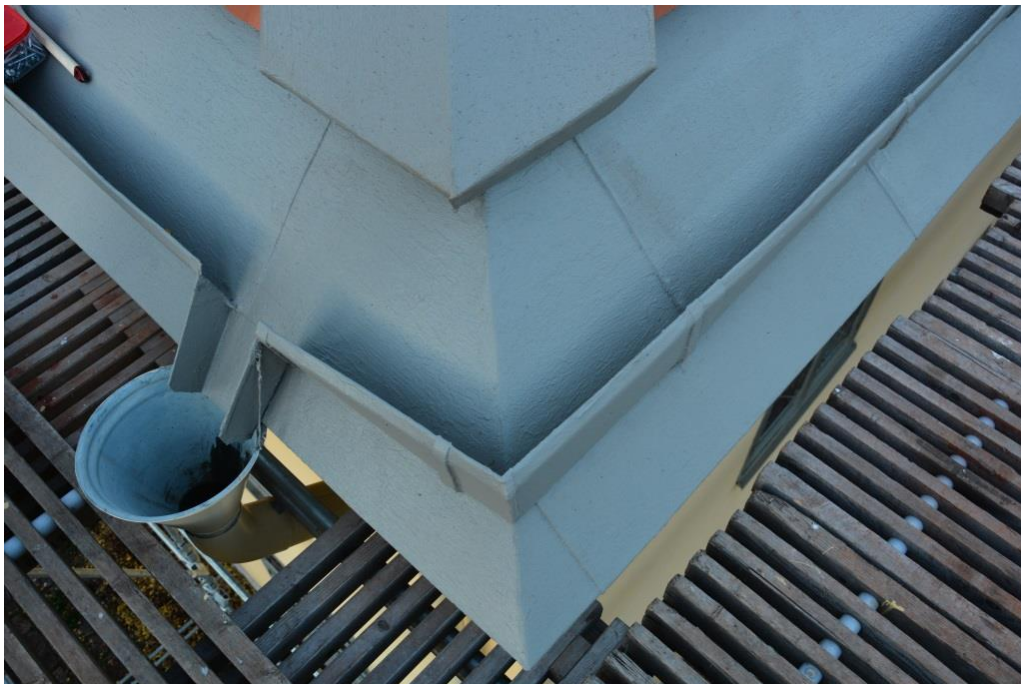
Delar av takteglet sparade och återanvändes på norra takfallet.

Fem av takfallen belades med nytt tegel.

Nya tegelpannor, ny taksäkerhet kring lucka och snörasskydd. Plåtar monterade kring lucka.

Samtliga ståndsrännor och infästningarna till stuprören sågs över och åtgärdades vid behov.

Målade plåtar kring takkupa.

Södra fasaden efter färdigställt arbete.

Delar av det äldre teglet sparade och lades på norra takfallet.

Nytt snörasskydd monterat över entrén.

Administrativa uppgifter

<i>Västmanlands läns museums dnr:</i>	VLM 150055
<i>Länsstyrelsen dnr:</i>	432-1930-2015
<i>Fastighetsbeteckning:</i>	Hagbard 4
<i>Landskap:</i>	Västmanland
<i>Län:</i>	Västmanland
<i>Socken:</i>	Västerås
<i>Kommun:</i>	Västerås
<i>Ägare-beställare:</i>	Västerås stift
<i>Entreprenör:</i>	Byggcompaniet i Mälardalen AB
<i>Antikvarisk medverkan:</i>	Västmanlands läns museum Antikvarisk expert Sara Bäckman Karlskatan 2 722 14 VÄSTERÅS Tele: 021-39 32 22

– en del av Landstinget Västmanland

Västmanlands läns museum, Karlsgatan 2, 722 14 VÄSTERÅS
Tele: 021-39 32 22 · E-post: lansmuseet@ltv.se
Hemsida: www.vastmanlandslansmuseum.se

ISSN 1651-7342
ISBN 978-91-87828-25-6